

3. Головне управління статистики у Харківській області : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/stat-informatsiya/zainiatist-ta-bezrobittia>.

4. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. [Інформація про гарантії рівних прав чоловіків та жінок на підставі здійснення вибіркового аналізу змісту наявних в управліннях праці та соціального захисту населення адміністрацій районів Харківської міської ради копій колективних договорів на предмет реалізації статті 18 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків” за 2010-2014 рр.] : за даними Управління праці та соціальних питань Департаменту праці та соціальної політики м. Харкова.

6. [Інформація про звернення, що надійшли на урядову “гарячу лінію” м. Харкова протягом 2014-2015 рр.] : за даними Урядового контактного центру.

7. [Інформація про стан укладання колективних договорів в м. Харкові (2010-2014 рр.)] : за даними Управління праці та соціальних питань Департаменту праці та соціальної політики м. Харкова.

8. *Мезенцева Н.* Гендер і географія в Україні : монографія / Наталія Мезенцева, Ольга Кривець. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 194 с.

9. *Петроє О.* Соціальний діалог як інструмент державного управління : навч.-метод. матеріали / О. М. Петроє ; упоряд. В. В. Святненко. – К. : НАДУ, 2013. – 84 с.

10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.

11. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII // ВВР. – 1993. – № 36. – Ст. 361.

12. Про соціальний діалог в Україні : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 28. – Ст. 255.

13. Соціальний діалог у сфері праці: права голосу та можливість вибору для жінок і чоловіків ; [перекл. укр. мовою в рамках спільного проекту ЄС-МБП в Україні “Рівність жінок і чоловіків у світі праці”]. – Женева : Міжнародне бюро праці, 2010. – 12 с.

Надійшла до редколегії 05.05.2015 р.

УДК [378 : 372.77] (477)

А. В. Ромін,

*к.т.н., доц., проректор-начальник факультету цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України, м. Харків*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано удосконалення державного регулювання діяльності системи вищої освіти, та управління вищими навчальними закладами, розглянуто проблеми кількісних і якісних параметрів надання освітніх послуг, їх роль в покращенні економічного стану вузу.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, державне регулювання, концепція, органи державної влади, освітні послуги, управління.

A. V. Romin,

Vice-rector, Head of the civil protection faculty, National University of Civil Protection of Ukraine, PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Kharkiv

IMPROVEMENT OF STATE REGULATION OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS ACTIVITIES

In this article analyzes the improvement of state regulation of higher education system activity and the management of higher educational establishments, the problems of quantitative and qualitative parameters of educational services and their role in improving the economic situation of high school.

Key words: higher educational establishment, state regulation, concept, public authorities, educational services, management.

Досліджуючи західну модель управління вищими навчальними закладами, що базується на ідеї підприємницького університету, в контексті можливості її адаптації до українських умов, слід зазначити, що введення в систему управління сферою вищою освітою терміна “підприємницький університет” не є спробою ототожнення ВНЗ з ринковим виробничим або торговельним підприємством, оскільки основний економічний зміст цього терміна полягає в можливості переходу до альтернативної парадигми організації й управління розвитком університету.

Значний внесок у розвиток системи держаного регулювання діяльністю вищих навчальних закладів зробили видатні українські та зарубіжні вчені [1–4]. Однак в проведених досліджень сьогодні в наукових колах немає чітко окресленого підходу щодо визначення наукових засад і напрямів державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів в умовах системних зрушень і недостатнього фінансування.

Метою статті є аналіз напрямів удосконалення державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів.

Створення регіональних університетських комплексів, орієнтованих у своїй функціональній діяльності на активну участь у вирішенні проблеми модернізації вищої школи, безпосередньо кореспондується із системою найважливіших методологічних принципів удосконалення системи управління вищою освітою в контексті нової парадигми, до найбільш важливих з яких належать такі:

- єдність навчального, наукового й інноваційного процесів у взаємозв'язку з економічною та соціальною сферами;
- безперервність освітнього процесу і взаємозв'язок освітніх програм різних рівнів, у тому числі з метою скорочення термінів їх освоєння;
- інноваційна спрямованість діяльності від проведення фундаментальних наукових досліджень до тиражування й передачі в практику наукоємних технологій, у тому числі освітніх;
- організаційна, навчально-методична, наукова й інформаційна взаємодія між усіма підрозділами університетського комплексу, рівність і врахування їх інтересів (рис. 1).

Формування освітньої системи і становлення адекватного макроекономічним трансформаціям ринку освітніх послуг в Україні поставили перед суб'єктами

управління системою вищої освіти ряд проблем, пов'язаних з адаптацією до тяжких конкурентних умов, і зумовили необхідність переходу до освітніх структур підприємницького типу.

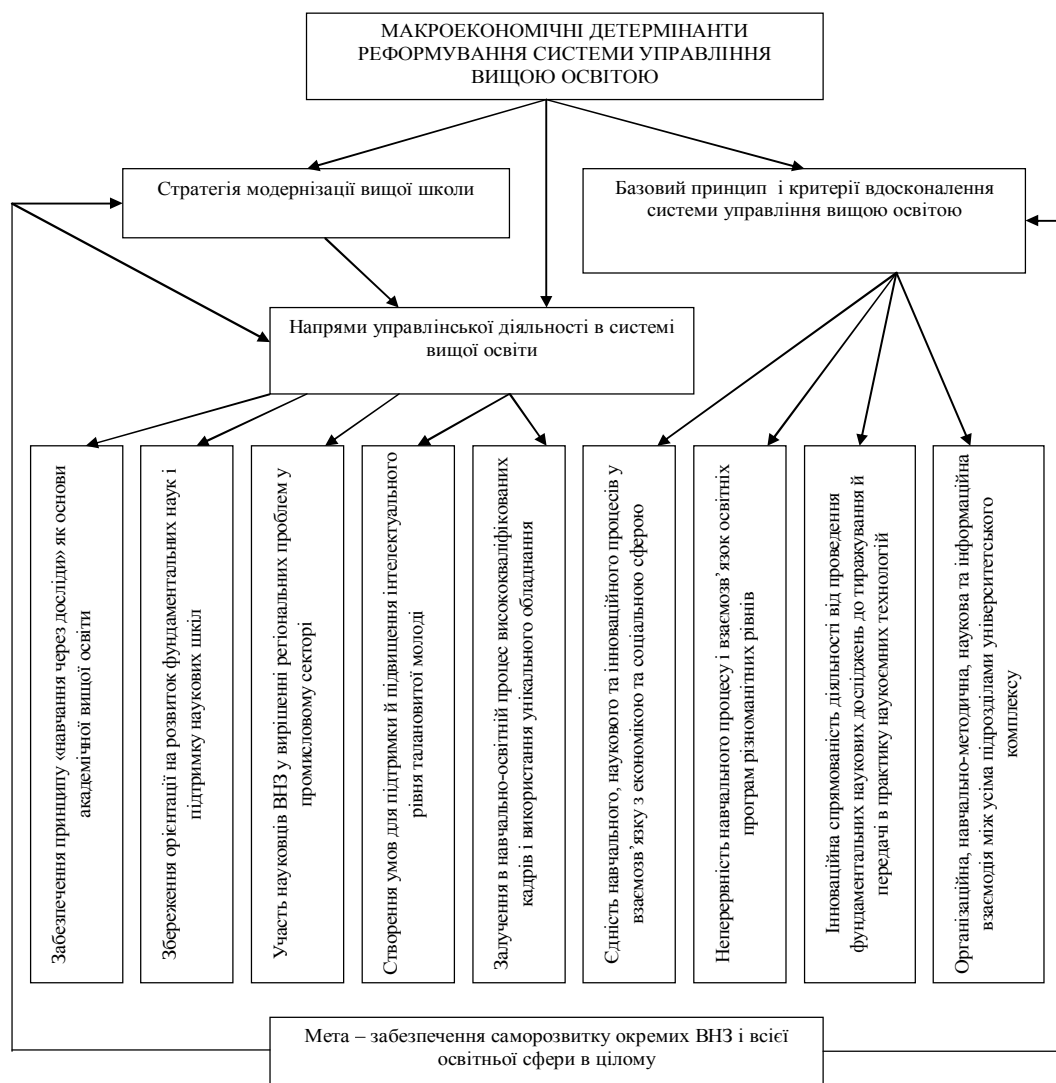

Рис. 1. Критерії та напрями модернізації державного управління системою вищої освіти в контексті державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів

Це, у свою чергу, зумовлює необхідність формування нового організаційно-економічного механізму функціонування як окремих об'єктів системи вищої освіти (ВНЗів), так і всієї системи вищої освіти, а також адекватних цим трансформаціям нових підходів до оцінювання ефективності їх діяльності.

У наведеному нами на рис. 1 контексті економічний зміст нового підходу до управління системою вищих навчальних закладів полягає в тому, що нові управлінські технології мають бути орієнтовані, перш за все, на функціонування ВНЗ як відносно відокремленої системи, що саморозвивається, коли розрахунок на необмежене фінансування освітньої й наукової діяльності вищих навчальних закладів з державного бюджету замінюється стратегією їх активного саморозвитку за рахунок різних фінансових джерел (у тому числі державних).

Для вирішення цієї проблеми необхідне вдосконалення внутрішньовузівського устрою та механізмів управління вищими навчальними закладами, тобто вдосконалення як організаційної структури функціонального середовища діяльності ВНЗ, так і системи управління ВНЗ в цілому [4, с. 192].

В умовах розвитку української економіки функціональне середовище ВНЗ як елементів системи вищої освіти формується під впливом цілого комплексу чинників зовнішнього середовища й визначається через низку факторів, таких як: конкретна територія, де функціонують ВНЗ; науково-освітні системи світового, державного й регіонального рівнів; регіональний соціум, що включає муніципальні підсистеми.

Схематично різноманітність зовнішнього впливу на формування функціонального середовища вищих навчальних закладів, включаючи взаємодію із зарубіжним співтовариством, подано на рис. 2.

Значущість окремих взаємодій (як формальних, так і неформальних, рис. 2) визначається конкретними історичним, соціокультурними, соціально-економічними особливостями місця розташування ВНЗ як функціонального елементу системи вищої освіти, з одного боку, і його внутрішнім потенціалом – з іншого. При цьому слід зазначити, що характерною особливістю регіональних науково-освітніх комплексів є те, що вони на кожному ієрархічному рівні, а також у чотирьох зрізах: освітньому, науковому, соціокультурному і господарському – мають важливі зв'язки з відповідними територіальними сферами і при цьому не є повною мірою самодостатніми в межах цих кордонів [1, с. 30].

Взаємодіючи із зовнішнім середовищем, ВНЗ реалізують певні функції, частка яких відповідає функціям вищої освіти як суспільного інституту, таким як: формування професійно-кваліфікаційного складу населення тієї або іншої території; формування споживчих стандартів населення регіону; формування освітніх співтовариств і їх відтворення; установка освітнім співтовариствам прийнятих правових і політичних цінностей і норм, способів участі в патріотичному житті тощо.

Водночас ВНЗ як основний елемент системи вищої освіти є суб'єктом, що здійснює соціально-економічні функції, як і система освіти в цілому. При цьому особливості реалізації цих функцій залежать від типу ВНЗ, конкретно-історичних умов його діяльності, найближчого соціально-економічного й культурного оточення.

Останнє пояснюється тим фактом, що з погляду конкретного вищого навчального закладу особливе значення має усвідомлення виконуваної ними соціально-економічної ролі у власному регіоні.

Рис. 2. Модель структурно-функціональної взаємодії системи вищої освіти із зовнішнім середовищем

Крім того, на сьогодні у зв'язку з радикальними змінами соціокультурного контексту розвитку вищої освіти виникла необхідність глибокого осмислення нових підходів до професійної підготовки і професійного становлення особи, розвитку людського капіталу.

Вкладення в людський капітал, за існуючими оцінками експертів розвинених країн, набагато ефективніше, ніж інвестиції в основні фонди. Впродовж останнього десятиліття в США норми віддачі вищої освіти становили 8-12 %, тоді як середня норма прибутку реального капіталу – близько 4 % [1, с. 123].

Управлінці й учені розвинених країн вважають видатки на освіту разом з охороною здоров'я основним видом інвестицій в розвиток суспільної економіки. Особливо важливими при цьому є організація і зміст стратегічного управління в освіті, галузі, що моделює майбутнє країни.

Десять років знадобилося органам законодавчої й виконавчої влади України для усвідомлення того, що поступальний розвиток країни неможливий без розвитку реального виробництва всіх рівнів і формування якісно нового людського капіталу, що безпосередньо залежить від організації і змісту сфери вищої освіти.

В СРСР існувало централізоване державне управління системою освіти, коли держава повністю фінансувала й контролювала організацію та зміст освітніх процесів. Саме це визначало її особливість і відокремленість у світовому освітньому просторі.

Перелічені зміни в політичній сфері й українській економіці виявилися у сфері освіти найбільш суперечливо. З одного боку, її модернізація почалася раніше, ніж в інших галузях господарства, оскільки вже в кінці 1980-х рр. науково-педагогічна громадськість виробила основні принципи й напрями перетворень, а саме: демократизація, забезпечення різноманітності, врахування національних особливостей розвивального характеру навчання.

Саме завдяки цьому система вищої освіти досить швидко перебудувала структуру підготовки фахівців, і проблема кадрового “голоду” на “ринковоорієнтовані” трудові ресурси середини 1990-х рр. була оперативно знята.

З іншого боку, підходи, сформульовані “зсередини” системи, практично не торкнулися організаційно-економічних основ її функціонування. Їх реалізація не могла здійснитися без надання освітнім установам господарської самостійності [3, с. 136].

Вирішення цих питань вимагає, перш за все, реорганізації та зміни статусу “управлінської надбудови”, оскільки реформа у сфері освіти за останні десять років – це безперервна боротьба між передовою педагогічною громадськістю, її союзниками у владі й чиновниками, що не бажають втратити свої повноваження і змінюватися разом із часом.

Таким чином, незважаючи на певні позитивні тенденції й досягнення, у вищій освіті до цих пір не склалася стійка система відтворення кадрів як для практичного, так і академічного видів діяльності. Середній рівень освітніх послуг, що надають ВНЗ, як і раніше, далекий від світових стандартів і в результаті не може забезпечити підготовку фахівців і менеджерів, здатних взаємодіяти із зарубіжними партнерами та говорити з ними однією “управлінською” мовою. Програми існуючого навчання часто “зводять нанівець” саму його ідею, а низький рівень викладання знижує престиж вищої освіти в цілому.

Література:

1. *Марцин В.* Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір / В. Марцин // Вища школа. – 2007. – № 27–35.
2. *Оболенська Т. Є.* Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська // – К. : КНЕСУ, 2001. – 208 с.
3. *Огаренко В. М.* Розвиток вищої школи в умовах змін ринкового середовища / В. М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 3 (19). – С. 136–142.
4. *Шилова В. І.* Удосконалення державного регулювання ринку освітніх послуг / В. Шилова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 4. – С. 191–194.

Надійшла до редколегії 31.03.2015 р.